

Faik Bulut

Faik Bulut 1950'de Kars'ta doğdu. Kağızman'da başladığı ortaöğrenimini Rize'de tamamladı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü mezunudur. 12 Mart 1971 askerî darbesi sonrasında gittiği Ortadoğu ülkelerinde Filistinlilerle birlikte yaşadı. Başta Arap-İsrail anlaşmazlığı olmak üzere Ortadoğu'daki sorunlarla yakından ilgilendi. İslam âlemi, Filistin, Arap dünyası ve Kürt meselesiyle yakından ilgilendi. 1980'de döndüğü Türkiye'de gazeteciliğe başladı; birçok yayın organında makale ve araştırmaları yayımlandı. Çok sayıda kitabı yayınlanmış olan Bulut, araştırmacı gazetecilik ve Ortadoğu konusunda danışmanlık görevini de sürdürmektedir. Filistin Rüyası (anı), Filistin İntifada Dersleri, Türk Basınında Kürtler, Dar Üçgende Üç İsyan, Kürt Dilinin Tarihçesi, Ortadoğu'nun Solan Renkleri, Tarikat Sermayesi (2 cilt), Kod Adı Hizbullah, Kim Bu Fethullah Gülen, Din ve Kadın Tartışmaları (2 cilt), Ordu ve Din, Ali'siz Alevilik, Arapların Gözüyle Irak İşgali, Allah Devletinde Demokrasi, Tarih Boyunca Kürtlerde Diploması (2 Cilt)... kitaplarından bazılarıdır. Okurların büyük ilgiyle karşılanan Allah Devletinde Demokrasi isimli çalışması ile 1993'te Turan Dursun İnceleme ve Araştırma Ödülü'ne, Ehmede Hanî'nin Kaleminden Kürtlerin Bilinmeyen Dünyası adlı kitabıyla da Musa Anter Gazetecilik Yarışması'nda İkincilik Ödülü'ne layık görüldü.

KOR KİTAP - 32

HORASAN'DAN NASIL GELDİK? - FAİK BULUT
ALEVİLERİN YOL HİKÂYESİ

KAPAK ve İÇ TASARIM • **DEVİRİM KOÇLAN**
KAPAK FOTO • **MARIA LAGO**

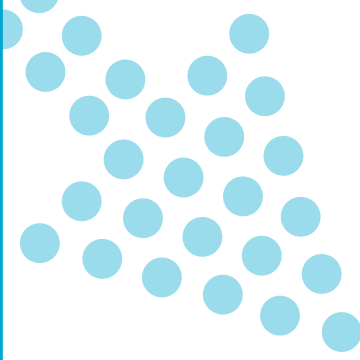
ISBN 978-605-2283-13-4
Birinci Basım Ocak 2018
© Ginko Kitap Ltd. Şti. 2017

BASKI: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sk. No. 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No. 12142
T: 0212 452 23 02 • www.ezgitmatbaa.net

Ginko Kitap: Osmanağa Mah. Ali Suavi Sk. No: 10 D. 3 Kadıköy / İstanbul
T: 0216 449 20 99 • F: 0216 449 21 00
www.korkitap.com • info@korkitap.com
Sertifika No: 35054

Kor Kitap, Ginko Kitap Ltd. Şti. markasıdır.

KOR
KİTAP

FAİK BULUT

HORASANDAN NASIL GELDİK?

-ALEVİLERİN YOL HİKÂYESİ-

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE	9
I. BÖLÜM / HORASAN MESELESİ NEDİR?	17
Feodal Tarih Anlayışının Çöküşü	17
Oryantalizmin Osmanlı'ya Etkisi ve Yansımaları	20
Kökü Dışarıda Türkçü Fikriyatın Merkezi: Orta Asya	25
Türk Tarih Yazıcılığının Serüveni	26
Saltanatçı-Ümmetçi Tarih Anlayışıyla Uzlaşma	32
Türkçülük, Turancılık ve Horasan İlişkisi	33
“Eşsiz ve Benzersiz Türk Milleti” İddiası	37
Horasan Tartışmaları Ne Zaman Başladı?	39
Güneş-Dil Kuramı ve Horasancılık	53
Oğuzculuk ve Turancılık Tasavvurunda Horasan	57
Dersim ve Aleviliğe Biçilen Horasan Gömleği	68
II. BÖLÜM / KAVRAM, MEKÂN VE ZAMAN OLARAK HORASAN	77
Mehmet Şerif Fırat'ın Horasan ve Türkmenlik İddiası	86
Horasan Neresidir?	95
Büyük Horasan, Küçük Horasan	99
Horasan'ın Özgünlüğü Neye Dayanır?	100
Horasan'da Merv Şehrinin Yeri ve Önemi	104
III. BÖLÜM / HORASANDA KİMLER YAŞADI?	113
Arî Kavimlerin Egemen Olduğu Horasan	113
Horasanlılar Kimlerdi?	116
Üç Arî Kavimden Örnekler	117
Kültürel İrkçilik Bağlamında Türkçülük ve Horasan	130
Bilimin ve Tarihin Çarpıtılması: Böhürlenme ve Yanıltma	137
Genetik Araştırmalar ve “Türk Geni” Meselesi	139
Şamanizm üzerinden Türkçülük ve İnkârcılık	149
IV. BÖLÜM / HORASAN'DA KİMLER VARDI?	169
Fetih Döneminde İran ve Horasan'daki Arap Kabileleri	169
Horasan'daki Türk Varlığı	175
Türk Kime Denir, Türk Adı Nereden Gelmiştir?	175
Kabile Konfederasyonları Türklük müdür?	180
Türklerde Ordulaşma, Devletleşme, Sınıfsal Ayrışma	184
Türklerde Ekonomik Gelişme ve Şehirleşme	189
Selçukluların İran ve Mezopotamya Serüveni	193

V. BÖLÜM / HORASAN'DAN GELİŞİN HİKÂYESİ: TÜRKLER	199
“Horasan'dan Geldik” Sözü'nün Amacı Nedir?	199
Emevi Devrinde Horasan'daki Arapların Durumu	201
Niçin Horasan? Orada Neler Oldu?	209
İmam Ali el Rıza'nın Halife Seçilmesi	213
İslam Öncesinde Türklerin İnançları Nelerdi?	218
Türk Kavimleri, Horasan'da Hangi Kültürlerle Tanıştılar?	222
Horasan'da Mezhepler ve Din Eksenli Fikirsel Akımlar	229
Horasan'da Tasavvuf Hareketi	236
Horasan Tasavvufunun Bâtınlık, Şiilik ve Alevilik Üzerindeki Etkisi	240
VI. BÖLÜM / HORASAN'DA ÖN-ALEVİLİĞİN OLUŞUMU	251
Farklı Bâtını Oluşumları: Çeşit Çeşit Alevilik	251
Mazdekeçi-Bâtını Hareketler	257
Ehlibeyt İmamları ve Bâtını Hareketler	258
Türk Topuluklarında (Proto) Ön-Alevilik ve Bâtınlık	267
Hâce Bektaş Veli-Ahmed Yesevi ve Horasan Erenleri	273
“Dersim Kürt Cemaati” Adına Bir Seçerename Veriliş Örneği: Şıx Dilo Belincan	285
Gaziler, Alperentler, Ahiler, Ayyarlar ve Şuttarlar	288
VII. BÖLÜM / TÜRKLERİN HORASAN'DAN ANADOLU'YA GELİŞİ	295
Hâce Bektaş ve Erenlerin Uğrakları: Kürdistan ve Kuhistan	295
Türklerin Anadolu'ya Geliş Amacı Neydi?	300
Türkmenler Kimlerdi ve Ne Yaptılar?	307
Anadolu ve Balkanlardaki Yerleşimler	310
VIII. BÖLÜM / SAFEVİLER VE AZERBAJCAN'IN ŞİİLEŞMESİ	317
Azerbaycan'ın Şiileşmesi Olayı	317
Şiileşme Sürecinde Sufi-Sünni Erdebil Ocağı ve Kızılbaşlık	320
IX. BÖLÜM / HORASAN'DAN GELİŞ VE GİDİŞTE KÜRTLERİN YOL HİKÂYESİ	339
Kürtleri Asimile Etme Aracı Olarak Horasan Kavramı	339
Kürtler, Türkmen Boyları mıdır?	344
Ekradı Türkmen Taifesi Ne Demek?	351
Ehli Hak ile Hâce Bektaş ve Horasan'ın İlgisi	357
Dersim Rae Heq ile Ehli Hak İnanıcı Benzerliği ve Ebu'l Vefa-i Kurdi	371
Ebu'l Vefa'ya İlişkin Türkçü Yorumlar	375
Kürtlerin Horasan'a İlk Gidişi	382
Zazaların, Deylemistan ve Horasan Bağlantısı	392
Horasan'dan Anadolu'ya Gelişin Öyküsü	397
Şah'a ve Horasan'a Dönüş	404
Osmanlı ve Safevilere Karşı Kızılbaş İsyanları: “Sahte Şah İsmail” Olayı	413
Kürt Aşiretlerin Macerası: Horasan'da Neler Oldu?	417
SON SÖZ	433
KAYNAKÇA	434
DİZİN	447
HARİTALAR	463

ÖNSÖZ YERİNE

Osmanlı'nın son yıllarına denk düşen İttihat ve Terakki dönemi, Türkçülük ve Turancılık fikriyatının uç verip ivme kazanmaya başladığı bir süreç olarak kabul edilir. Bu fikriyatın tezleri, *Ziya Gökalp*, *Halide Edip Adıvar*, *Ömer Seyfettin* gibi Osmanlıcı-Türkçü aydınlar tarafından geliştirilmeye çalışılmıştır. Turancılık, esas olarak "*Türklerin Anayurdu Orta Asya ve Horasan*" merkezli bir tarih anlayışına dayanır. Gerçeğin yanında hayal, düş, efsaneler de (Kızılelma, Ergenekon) söz konusudur. Türkçü-Turancı zihniyet şekillendikçe, sadece Orta Asya'dan Anadolu'ya gelişle yetinilmeyerek Osmanlı topraklarında yaşayan diğer etnik topluluklar (Kürtler, Araplar, Rumlar, Ermeniler...) ötekileştirilir ve hak sahibi olması gereken farklı millet, milliyet veya halkların varlığı da inkâr edilir.

"Efendi Millet Türkler" ve "Ötekiler" ayrımı, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren başlamış, Avrupa'da faşist ve tekçi ideolojilerin kol gezdiği 1930'lu yıllarda tümüyle su yüzüne çıkmıştır. O tarihten itibaren yok sayma ve inkâr politikası da yetmemiş; fikrîsel, siyasal, toplumsal ve kültürel düzlemde asimilasyon politikası alıp başını gitmiştir.

Bu dönemde farklı etnik ve inanç toplulukları sadece fiziki olarak sürgün ve imha politikalarının kurbanı olmadılar; aynı zamanda yoğun bir beyin yıkama faaliyetine maruz kaldılar. Lozan'a kadar Kürtlerin varlığı Türklerle birlikte ama daha çok *Anasır-ı İslam* (Müslüman topluluklar) şeklinde özdeşleştirilip anılmaya başlandı. Çok geçmeden Kürtlerin, aslında "*Türk*" boylarından oldukları ve aslen Türk olmakla birlikte zaman içinde medeniyetten uzak dağlarda yaşadıkları için "*Kürtleştikleri*" ve Kürtçe diye "*yapay*" bir dil geliştirdikleri yolunda tezler üretildi. Hemen her Kürt aşiretinin, özellikle Alevi inançlı Kürtlerin esasen Horasan'dan gelen "*öz be öz*" Türkmenler oldukları iddia edildi.

Ek olarak Kürtler, "*Zaza*" ve "*Kurmanç*" olarak tasnif edildiler. Zazaların Kürt olmadıkları hakkında kitaplar yazıldı. Bunun devamı olarak, "Zazaların Orta Asya'daki Türk boylarından geldiği" ileri sürüldü. İş o kadar ileriye vardırıldı ki; Orhun Yazıtları'nda veya Moğolistan'daki Elegeş Kitabeleri'nde, "Kürtlerin bir Türk boyu olduğuna dair" bir kanıt-bir belge bulunduğu bile söylendi.

İlginç olan şuydu: Türk Tarih Tezi veya Türk-İslam Sentezi çerçevesinde geliştirilmeye çalışılan bu fikirlere ve iddialara Kürt toplumu içinde karşılık verebilecek kimse yoktu. 1925 Şeyh Sait ve 1926-1930 Ağrı ayaklanmaları ve 1937-1938 Dersim direnişinin bastırılması üzerine Kürt aydın ya da siyasetçilerin bir kısmı

idam edilmiş; çoğu yurtdışına çıkmıştı. Türkçü-Turancı tezlere cevap verebilecek durumda değillerdi. Olsalar bile Türkiye kamuoyunda bunları okuyabilecek ya da duyabilecek biri kalmamıştı.

“Birleşmiş ve kaynaşmış tek din-tek millet” politikası çerçevesinde Kürtlerin ve Alevilerin tarihlerini tahrif eden, çarpıtan bu inkârcı tezlerin basılıp yayınlanması, 1970'lere ve hatta 1980'lere kadar sürdü. Bu tek yanlı tezleri kaleme alıp yayanlar, karşılarında herhangi bir ciddi muhatap bulmadan alabildiğine rahat, pervasız ve devletçi bir tutumla faaliyetlerine devam ettiler. Akademisyen, aydın veya kanaat önderi konumundaki bu zevat hem devlet tarafından teşvik ediliyordu hem de basılan çalışmaları, yine devletin yardımıyla bilhassa Kürtlerin bulunduğu bölgelerdeki kuruluşlara (kütüphaneler, okullar, devlet daireleri, derneklere...) gönderiliyordu.¹ Bunların dışında, özellikle İstanbul merkezli bir yayınevi, 1980'lerden itibaren benzer inkârcı politikaların fikirsel gerekçelerini ele alan bazı kitapları yayınlıyordu ki; kamuoyunda adı sanı bilinmeyen veya müstear (kod) isimler kullanan bu tür yazarlara, “MİT Kürdologları” deniliyordu.

1970'lerin ortalarına doğru Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi gibi resmî görüşler; kimi sosyalist ve Kürt aydınlar tarafından sorgulanmaya, irdelenmeye ve eleştirilmeye başlandı. Kürtlerin bulunduğu yerden olaya yaklaşan Sosyolog Dr. *İsmail Beşikçi*, konuya ilişkin birçok eser verdi. Beşikçi, ilk çıkışını, *Doğu Anadolu'nun Düzeni* isimli alan çalışmasıyla yaptı. Zaman geçtikçe sorgulama ve eleştirilerinin boyutu genişledi. Beşikçi, bu nedenle yıllar boyu yargılandı ve cezaevlerinde kalmaya mahkûm edildi.

Beşikçi'nin eleştirilerinin yanı sıra kimi sosyalist ve Kürt çevreleri, resmî görüşlere yönelik eleştirilere yeni boyutlar kazandırdılar. 12 Mart 1971 tarihinde başlayan yarı askerî rejim ve sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan çeşitli Kürt hareketleri (mesela Devrimci Doğu Kültür Ocakları-DDKO) ve devrimci sol hareketlerin askerî mahkemeler önündeki savunmalarında değinilen konular arasında, Kürt halkının (dolayısıyla dilinin, kültürünün, tarihinin) varlığına ilişkin tarihi kanıtlar da vardı.

1974-1980 arasında görece kitleselleşen Kürt ve sosyalist hareketlerin yayın organlarında ciddi bir bilinç sıçraması oldu. Türk Tarih Tezi'ne ek olarak Kürtlere yönelik inkâr ve asimilasyon politikaları da alabildiğine sorgulanıp eleştirildi. Bunların arasında Orta Asya ve Horasan eksenli çarpıtılmış tarih anlayışı da vardı.

12 Eylül 1980'deki askerî darbe sonrasında kurulan cunta yönetimi; bu kez, Türk-İslam sentezi çerçevesinde hem Kürtlerin hem de Alevilerin (Kürtleri Türkleştirme; Alevileri Sünnileştirme projesi) geçmişlerini tahrif ederek beyin yıkama yoluna gitti. Buradaki en önemli söylem veya resmî tez şuydu: “Horasan'dan gelmeyiz; hepimiz Türkmeniz, Türküz! Türkmenlik, su katılmamış Türklüktür. Alevilik ise Türk İslam'ıdır; İslam'ın has hâlidir!”

1 Hayri Başbuğ'un özellikle Zazalar hakkındaki farklı yayınları, M. Şerif Fırat'ın *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, Prof. Dr. Orhan Türkdoğan'ın *Alevi Bektaşî Kimliği*, Mehmet Eröz'ün *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*, Prof. Fahrettin Kırzioğlu'nun *Kürtlerin Türklüğü* gibi çalışmalarını bu düzlemde anmak gerek.

1970'lerin ortalarına kadar meydanı boş bulmuş olan Turancı-Türkçü ideologlar, bu tarihten sonra biraz geriletmiş olsalar da; 12 Eylül 1980 cunta yönetimiyle birlikte tekrar boy göstermeye başladılar. Boş buldukları fikir meydanında, alabildiğine inkârcı ve asimilasyoncu tezler geliştirdiler. Bu durum, 1980'lerin sonu ile 1990'ların başından itibaren değişmeye yüz tuttu. Bir yandan farklı Kürt siyasi akımlarının sıkıyönetim mahkemelerindeki savunmaları, diğer yandan çeşitli Kürt yayın organları resmî tezleri eleştirmenin ötesinde; tarih alanına da el attılar. Kürtlerin ve Alevilerin tarihlerine ilişkin onlarca, belki de yüzlerce kitap yayımlandı.

İlk bakışta olumlu gibi gözükten bu güçlü akımın iki önemli zaafı vardı: Birincisi; Türk Tarih Tezi ve Türk-İslam Sentezi'ne yönelik eleştiriler, daha çok tepkiseldi. Çalışmalar dikkat çekici bazı gerçekleri içermekle birlikte, derin tarih birikiminden ve yönteminden yoksundular. Mesela Türkçü kesim, "Alevilik, bir anlamda Türk Şamanizm'idir" derken; Kürtlük iddiasındaki kimileri de "Alevilik = Zerdüştilik + Mazdekçilik" diye tutturdular. (Bizce her ikisi de eksik ve dolayısıyla tek yanlı belirlemelerdir.) İkincisi; Kürt çevreleri, Türk Tarih Tezi'ni eleştirirken bu kez, onu taklit etmeye, ona öykünmeye başladılar. Deyim yerindeyse Türk Tarih Tezi'nin yerine Kürt Tarih Tezi'ni ikame ettiler ki, neresinden bakarsanız, elde kalacak türden çalışmalardı. *Cemşid Bender*, bunun en uç örneklerinden birini oluşturmaktaydı.

İslami görüşleriyle bilinen Kürt siyasetçi ve yazar *Altan Tan*, Osmanlı-Safevi çatışmasını değerlendiren bir çalışmada, Kürtleri Sünnilik (ve genelde Şafilik) ile özdeşleştiren örtülü bir görüş ileri sürmüştü; sanki Kürtlerde Alevi-Kızılbaş yokmuş gibi bir izlenim bırakmıştır. Oysa bu çalışmamızda, bu tür izlenim veya iddiaları boşa çıkaracak pek çok kanıtın sergilendiğini göreceksiniz. Tipik örneğini, *Ehli Hak-Yaresan* inançlı Kürt topluluklarında zaten canlı biçimde görmekteyiz.

Kürtlerin bu tepkisel tarih tezleri kamuoyuna yansınca; o zamana kadar tek yanlı olarak Kürtler hakkında yalan yanlış çalışmalar yapan Türkçü, Turancı ve Türkmenci ideologlar, bu kez taktik değiştirdiler. Muhatapları yokmuş gibi yapmak yerine, Kürt tarihine ilişkin çalışmalar yapan kimi Kürt aydınlarının eserlerini ele alarak eleştirmeye başladılar. Kuşkusuz en zayıf halkaya (örneğin *Cemşid Bender*'in eserlerine) baltayı vurmak suretiyle Kürtlerin fiziki varlıklarını değil ama tarihlerini, dillerini, kültürlerini, eski yurtlarını farklı bir üslupla inkâr etmeye başladılar. Kafatasçılığın yerini, bu kez kültürel ırkçılık alıverdi. Bir kavram olarak Horasan, burada önemli bir vesile, araç hâline getirildi. Başka türlü ikna edilemeyen Alevi ve Kürt toplulukları, bu kez, Türkmencilik ve Horasancılık üzerinden beyin yıkama ve algı operasyonuna maruz bırakıldılar.²

Kitabımızın akışı içinde *Ali Rıza Özdemir* ve *Rıza Zelyut*'un fikirlerini epeyce eleştirdim. *D. Ahsen Batur*'un tezlerini hızlıca okudum geçtim: Kendisi, *Cemşid Bender*, *Ethem Xemgin* gibi pek çok eski ve yeni kuşak Kürt yazarını eleştirirken, okuyucuda peşin bir hüküm ve önyargı oluşması amacıyla biraz hafiyecilik ve

2 Ali Rıza Özdemir'in *Kürt Aleviliği*, *Alevilik*, *Zazalar-Kürtler-Aleviler* isimli kitapları, Cemşid Bender'in Kürt Mitolojisi, Rıza Zelyut'un *Dersim İsyanları ve Seyit Rıza ile Türk Aleviliği* isimli iki çalışması; D. Ahsen Batur'un *Kürdoloji Yalanları* bunlardan sayılabilir.